

Finland tussen hamer en aambeeld

H. Toorenvliet

publicist

Op 5 december 1917 werden door het „Land van de Duizend Meren” voorgoed de banden verbroken, waarmee het aan Rusland verbonden was geweest; het zou echter tot 17 juli 1919 duren alvorens men zich definitief voor de republikeinse staatsvorm uitsprak.

In onze tijd wekt het noemen van Finland onmiddellijk associaties op met de uitdrukking „finlandisering”. En dit vereist weer een antwoord op de vraag in hoeverre Finland zelf is gefinlandiseerd. Aangezien de zelfstandigheid gehandhaafd bleef, beschikken de Finnen niet alleen over eigen diplomatieke vertegenwoordigers doch tevens over een eigen strijdmacht. De sterkte van de drie krijgsmacht delen bedraagt 36.000 man in totaal; het algemene dienstplichtsysteem kon worden voortgezet, maar de duur van de eerste oefening is maximaal elf maanden. Finland werd nooit gedwongen zich bij het Warschau-Pact aan te sluiten.

De Finnen hebben vrijheid van actie, maar hun handelingen mogen zowel politiek, economisch als militair nooit indruisen tegen de belangen van de Sovjet-Unie. Bij het opdoemen van problemen, die verschil van inzicht zouden kunnen veroorzaken, is er maar één mogelijkheid: eerst Moskou raadplegen. Pas ná het ingewonnen advies kan de eventuele besluitvorming worden gerealiseerd.

Vanzelfsprekend is de huidige situatie ontstaan uit de directe of indirecte gevolgen van vele factoren. Hierna worden enkele episodes uit de geschiedenis van het onafhankelijke Finland behandeld. Wellicht kan een en ander bijdragen tot de verduidelijking of afronding van een reeds bestaande zienswijze.

Onafhankelijkheid en vrijheidsoorlog

Een volk kan smachten naar de onafhankelijkheid, maar het bereiken daarvan gaat altijd met vele moeilijkheden gepaard. Ook voor de Finnen was de weg naar de zelfstandigheid een moeizame. Al tijdens het overgangsbewind in Rusland had Ke-

renski hen een vergaande autonomie toegezegd. Maar zij hadden ook nog te maken met de op hun grondgebied gelegerde Russische garnizoenen, waarvan de leden na de geslaagde Oktoberrevolutie in Rusland zich ontpopten als fervente bolsjewisten. Ook in Finland deden zich hongerrellen en belangrijke stakingen voor en in de grotere steden werden Finse afdelingen Roodgardisten opgericht. Finland werd in een burgeroorlog gestort die al spoedig zou overgaan in een complete vrijheidsoorlog. De eerste Finse premier, Svinhufvud, die in december 1917 de onafhankelijkheidsverklaring had afgekondigd, moest met de andere regeringsleden in januari 1918 noodgedwongen de hoofdstad tijdelijk prijsgeven. Op 28 januari viel Helsinki in handen van de Roodgardisten, die daar een waar schrikbewind voerden. Ook in het zuiden van het land greep de revolutie echter om zich heen.

Het tegenspel werd geboden door de Finse Witte troepen, aangevoerd door generaal Mannerheim. De meeste leden van deze Witte eenheden hadden geen enkele militaire opleiding genoten, maar zij compenseerden dat gemis met een overmaat aan geestdrift en toewijding. De eerste kentering ten gunste van de wettige regering kwam in februari 1918, toen het befaamde Finse bataljon jagers in de haven van Vaasa debarkeerde. Het had in een kamp bij Altona (Dld) een voortreffelijke militaire opleiding ontvangen. Deze fanatieke jagers werden verdeeld over de Witte eenheden, die daardoor aanzienlijk in waarde stegen. Voor het eerst beschikte Finland nu over een échte landmacht, zij het van een nog summiere omvang. Uit deze jagers kwamen tal van officieren voor het nieuwe Finse leger voort.

Begin maart 1918 landden op de Alandseilanden, onder commando van generaal von der Goltz aanzienlijke Duitse hulpstroepen, die spoedig daarna tevens vaste voet kregen op het Finse vasteland. In nauwe samenwerking met de Witten wisten de Duitse troepen op 12 april de Roden uit de hoofdstad te verjagen. Gedurende de maand mei werd

Generaal Mannerheim (1867-1951), maarschalk van Finland vanaf eind mei 1933

bijna overal de orde hersteld en het land werd van Roodgardisten gezuiverd; van hun totale sterkte, bijna 80.000 man, was het merendeel in gevangenschap geraakt, de rest was naar de Sovjet-Unie gevlucht.

Op 16 mei 1918 deden de Finse strijdkrachten met generaal Mannerheim aan het hoofd hun officiële intocht in de eigen hoofdstad. De Duitse militaire interventie werd in Finland ten zeerste op prijs gesteld en was tevens de oorzaak van de pro-Duitse gezindheid van een groot gedeelte van het Finse officierscorps. In latere jaren zou blijken, dat voor deze instelling een zware prijs zou moeten worden betaald.

De bewindslieden in Finland overwogen in deze periode van Finland een monarchie te maken. Daartoe had men het oog laten vallen op prins Friedrich Karl von Hessen, maar in een iets verder stadium, bij de Duitse ineenstorting, werd duidelijk, dat een Duitse vorst op de Finse troon voor, bijvoorbeeld, het toen oppermachtige Frankrijk een niet te verteren zaak zou zijn. Zo zag ook de prins zelf zijn aspiraties in rook opgaan, waarna hij zich terugtrok. Intussen hadden de Duitse troepen op 24 november het Finse grondgebied verlaten.

Op 25 juli 1919, precies acht dagen nadat de Finse regering zich definitief voor de republikeinse staatsvorm had uitgesproken, werd dr. Ståhlberg als president beëdigd. Al geruime tijd voor deze gebeurtenis, namelijk op 28 juli 1918, hadden de eerste vredesbesprekingen met de Sovjets plaatsgevonden. Aangezien er geen overeenstemming kon worden bereikt, werden de onderhandelingen afgebroken. Eerst in juni 1920 zetten Finnen en Sovjets zich opnieuw rond de groene tafel; deze besprekingen resulteerden op 14 oktober 1920 in de vrede van Tartu (Dorpat) in Estland. In de bepalingen van het vredesverdrag was onder meer opgenomen, dat de Sovjets aan de gemengde Fins-Russische bevolking van Oost-Karelië een zekere autonome status zouden verlenen. Deze Russische belofte zou echter nooit worden ingelost.

Het nieuwe Finland

Van de nieuwe staten, die ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog in Europa waren ontstaan, was Finland stellig een van de levensvatbaarste. Evenals in de andere democratisch geregeerde landen konden uiteraard de Finnen hun politieke voorkeur bepalen door een keuze te maken uit de programma's van hun politieke partijen, maar over twee onderwerpen waren bijna alle Finnen het praktisch eens: de economie en de defensie. Welke regeringscombinatie er ook aan het bewind was, de grote en goed uitgestippelde lijn voor een behoorlijk management voor industrie, handel en scheepvaart werd consequent doorgetrokken. In aanmerking nemende, dat in de periode van oktober 1918 tot het voorjaar van 1931 in totaal zeventien regeringen (elf premiers en acht ministers van buitenlandse zaken!) optraden, kon de zo geslaagde voortzetting van de economische bloei alleen maar nog grotere bewondering afdwingen. Dit succes verschaftte de Finnen ook buiten hun grenzen grote faam. Wat vooral in de Verenigde Staten in zeer goede aarde viel, was dat de energieke noorderlingen zich in staat toonden de van die zijde ontvangen leningen voortijdig geheel af te lossen.

Dat markante feit was een van de oorzaken van de zeer goede en langdurige Amerikaans-Finse vriendschapsbanden. De betrekkingen met de andere Scandinavische landen waren uitstekend en aangezien de Finnen lering uit het recente verleden hadden getrokken ging de golf van defaitisme en antimilitarisme, die in de naoorlogsjaren vooral Denemarken had overspoeld, aan de Finse stranden voorbij.

De relaties met Duitsland kunnen het best als *te* goed worden omschreven. De Finnen aanvaardden de clandestiene Duitse herbewapening als vanzelfsprekend en het aan de macht komen van de Nazi's verwekte later in Helsinki geen enkele ongunstige reactie.

In de jaren twintig waren de Fins-Russische betrekkingen nooit van hartelijke aard. Toch kon dat de Sovjets niet ervan weerhouden, de Finnen in het voorjaar van 1926 het sluiten van een niet-aanvalsverdrag voor te stellen. Lang werd daarover gepraat, maar in november meenden de Finnen er goed aan te doen het Sovjetvoorstel af te wijzen. Later (21 januari 1932) kwamen zij op deze beslissing terug en werd het verdrag alsnog gesloten.

Er was echter nog een factor die de Fins-Russische betrekkingen afbreuk deed en de blaam daarvoor trof alleen de Finnen. Door een kleine groep rechtse extremisten was namelijk de *Akateeminen Karjala-Seura* — kortweg AKS genoemd — opgericht. Dit instituut hield zich voornamelijk bezig met de verspreiding van publikaties die de stichting van een Groot-Finland (Suur-Suomi) als hun voornaamste doelstelling naar voren brachten. De AKS beoogde niet alleen de annexatie van het geheel op Russisch gebied gelegen Oost-Karelië, maar was ook nog zo brutaal de begerige blik te werpen op het Zweedse gedeelte van Lapland. Alhoewel de invloed van de AKS gering was, bleef er door de veelheid van publikaties toch iets van hangen. Dat werd zelfs merkbaar in de houding van de Finse democratische machthebbers ten tijde van de onderhandelingen met de Sovjets in 1939 en in de jaren 1941-1942.

De strijdkrachten

De Finse landmacht werkte sinds 1919 met het dienstplichtsysteem, hetgeen in 1922 ook wettelijk werd bekrachtigd. Tevens werd bij de wet de positie van de vrijwillige burgerwacht, die daarvoor het grootste gedeelte van de manschappen van de Witte eenheden had geleverd, geregeld.

Aan het einde van 1925 omvatte de totale sterkte van het Finse leger ruim 28.000 man. Het was verdeeld over drie divisies, wier staven in Helsinki, Mikkeli en Viipuri (Viborg) waren gelegerd, en beschikte over 112 lichte en 24 zware vuurmonden. ca. 1200 mitrailleurs en ruim 4000 paarden. De kleine luchtmacht telde toen een zeventigtal gevechtsvliegtuigen.

In het begin van de jaren dertig was men zo ver dat de legerleiding bij mobilisatie op uiterst korte

termijn over minimaal negen divisies op oorlogsterkte (minimaal 14.000 man per divisie) zou kunnen beschikken.

Tevens had men in deze periode een kleine maar doelmatige oorlogsvloot weten op te bouwen. Deze marine, waaronder ook drie regimenten kustartillerie ressorteerden, was hoofdzakelijk voor de kustverdediging bestemd. Zelfs in het Ladogameer beschikte de Finse marine over een (dwerg)onderzeeboot.

De Duitse goodwill in Finland

De welwillendheid ten aanzien van de Duitse politiek bleef in Finland in de jaren '30 onverminderd bestaan. Een vrij overdreven herdenking van de Duitse bevrijding van de Finse hoofdstad, twintig jaar eerder, vond in april 1938 plaats. Een omvangrijke Duitse militaire delegatie, waarvan ook generaal von der Goltz deel uitmaakte, werd met ruim eerbetoon binnengehaald. Dit gebeuren zette bij de Sovjets veel kwaad bloed.

Ten tijde van de „Anschluss” van Oostenrijk en van de Tsjechoslowaakse crisis stond de Finse regering weliswaar niet pal achter Duitsland, maar er werd niet geaarzeld via de diplomatieke kanalen adhesie met de Duitse acties te betuigen.

Dat alles betekende echter niet dat er ten opzichte van de pro-Duitse tendensen in Finland geen tegenkrachten aan het werk zouden zijn. Van deze groepering was de schrijver Olavi Paavolainen een duidelijke exponent. Nadat hij van een Duitse uitnodiging voor een bezoek aan een permanent tehuis voor Noordepartese schrijvers in Travemünde gebruik had gemaakt, schreef hij na zijn terugkomst in Finland een werkstuk waarin hij de toestand in het Derde Rijk enorm hekelde. Deze studie, die door de Duitsers als het meest anti-Duitse boekwerk werd beschouwd dat ooit in Finland verscheen, vond een uitgebreide en gretige lezerskring. Neen, in Finland stond Paavolainen stellig niet alleen. Later zou de Finse legerleiding nog van zijn diensten gebruik maken, zowel in de voorlichtings- als in de inlichtingensector.

Het Europese crisisjaar

In gezelschap van enkele van zijn naaste medewerkers bracht de Duitse chef-staf generaal Halder op 30 juni 1939 een bezoek aan Finland. Met trots werd hem door de Finse officieren de nieuwe en moderne verdedigingsgordel op de Karelische Landengte getoond. En aangezien de afstand Viipuri-Leningrad nu eenmaal niet zo groot is, kwam

Moskou, 23 augustus 1939: Molotov ondertekent het verdrag; Stalin en von Ribbentrop steken hun ingenomenheid niet onder stoelen of banken

er alweer een zaak bij die op de Russen zeer onprettig overkwam. De Sovjet-Unie wenste een strikt neutraal Finland, zoals onder meer bleek uit een hoofdartikel in de Pravda van 13 juni 1939. Ten overvloede hielden de Finnen hun zomermanoeuvres vlak aan de grens met de Sovjet-Unie. Deze oefeningen waren van een omvang die voorheen hoogst ongebruikelijk was. Alle in Helsinki geaccrediteerde militaire attachés, met uitzondering van de Russische, woonden deze grote militaire demonstratie bij. Op verschillende nieuwe bunkers waren voor iedereen leesbaar anti-Sovjet-leuzen aangebracht. Dit alles kon niet meer als ondiplomatiek worden gezien, het ging al veel verder: het kleine Finland was overmoedig geworden en had in feite de grote Sovjet-Unie uitgedaagd.

Nog geen maand later schreef men 23 augustus 1939, de datum van de ondertekening van het Duits-Russische niet-aanvalsverdrag van Moskou. Niet alleen werd daar de verdeling van Polen overeengekomen, maar beide wereldmachten legden hun aanspraken voor de gewenste invloedssferen duidelijk op tafel. Ook de status van Finland werd besproken en omdat de vertegenwoordigers van het Derde Rijk en de Sovjet-Unie het op dat ogenblik vrijwel eens waren, gaven de Duitsers — het moge dan schoorvoetend zijn geweest — te

kennen dat Finland tot de Russische invloedssfeer behoorde. Bijna onmiddellijk na de gewelddadige uitschakeling van Polen ontbood de volkscommissaris van buitenlandse zaken, Molotov, de Finse gezant in Moskou Yrjö-Koskinen.

Op 5 oktober werd de Finnen aan het verstand gebracht, dat de Sovjets met hen zo spoedig mogelijk enkele concrete politieke zaken wilden regelen. Onder voorzitterschap van president Kallio gingen in Helsinki premier Cajander en zijn ministers van buitenlandse zaken en financiën, Erkko en Tanner, in beraad. Unaniem werd besloten de politicus Paasikivi, een Sovjetkenner bij uitstek, voorzien van grote volmachten per eerste gelegenheid met een delegatie naar Moskou te zenden.

De Sovjets, die Finland alleen nog maar konden zien als een eventuele uitvalspoor voor Duitse agressie, ontvingen en onthaalden de Finnen uitstekend, maar wel deponeerden zij hun eisenpakket, dat als een minimum werd aangekondigd. Zelfs het pachten van het Hangö-schiereiland was daarin al opgenomen. Vooral Paasikivi bleef ervan overtuigd dat er door eindeloos doorpraten toch een aanvaardbaar compromis uit de bus had kunnen komen. Hij hield nog tweemaal ruggespraak met Helsinki en bij zijn tweede en derde verblijf in Moskou was ook Tanner daar aanwezig. Maar het was juist de harde opstelling van Tanner, ex-premier en voorzitter van de Finse sociaal-democratische partij, die de Sovjets het meeste prikkelde. Het overleg duurde weken en de onderhandelingen sleepten zich tot begin november voort. Toen waren de Sovjets zeker dat er in de Finse affaire voor hen geen diplomatiek succes was weggelegd. Na 13 november werd het contact verbroken. Op 26 november deed zich een grensincident voor, hetgeen voor de Sovjets aanleiding was twee dagen later het Fins-Russische niet-aanvalsverdrag op te zeggen. Op 29 november werden de diplomatieke betrekkingen verbroken en op 30 november drongen de eerste eenheden van het Rode Leger Fins grondgebied binnen, terwijl Helsinki door de Rode luchtmacht werd gebombardeerd. Een officiële oorlogsverklaring werd niet afgegeven.

De Winteroorlog

Onmiddellijk na het begin van de vijandelijkheden had in Finland een regeringswisseling plaats. De oud-bankier Ryti verving Cajander als premier en Tanner kreeg het ministerie van buitenlandse zaken toegewezen. De vorige minister van oorlog, Niukkanen, bleef gehandhaafd. Deze laatste was een kordaat maar simpel man. Hij was ervan

overtuigd dat het Finse leger het ten minste een half jaar tegen de Sovjets zou kunnen uithouden en dat er van buiten ruimschoots op tijd militaire hulp voor de Finnen zou opdagen. Maar van welke kant zou nog moeten worden afgewacht. Van Duitsland was in deze periode niets te verwachten. De plannen voor een eventueel gewapend conflict met de Sovjet-Unie — het Oberkommando der Wehrmacht kreeg daarvoor pas in augustus 1940 de eerste richtlijnen en legde op 5 december het definitieve plan Barbarossa aan Hitler voor — kwamen pas later aan de orde. Van de zijde van Noorwegen of van die van Denemarken kon nauwelijks hulp worden verwacht. Maar in de herfst van 1939 waren het de Zweden, die aan Finland veel oorlogsmaterieel (onder meer 25 gevechtsvliegtuigen) deden toekomen. Een aanzienlijk aantal buitenlandse vrijwilligers meldde zich voor actieve deelneming aan de strijd bij de Finse autoriteiten aan, in totaal ongeveer 11.500 man. De eerste 8000 man, die — op een paar honderd Noren na — allen de Zweedse nationaliteit bezaten, konden nog worden ingezet. Voor de 3500 man die daarna volgden, bleken geen trainingsmogelijkheden en uitrusting meer aanwezig te zijn; deze tweede groep bestond hoofdzakelijk uit Amerikanen en Engelsen.

Tevens hebben de Zweden zich op het diplomatieke front voor de Finnen ingezet. Zelfs bespraken zij met de Duitsers de pikante vraag, hoe de houding van het Derde Rijk zou zijn voor het geval Frankrijk en/of Engeland de Finnen metterdaad militaire steun zouden verlenen. Een concreet antwoord kregen zij niet, maar toch was uit de Duitse politiek tijdens deze episode van verwarrende vaagheid in de Europese oorlog wel op te maken dat een Engels-Russisch conflict de Duitsers toen niet onwelkom zou zijn. Maar gewoontegetrouw bleef men in het Westen aarzelen. De voor Finland bestemde, bescheiden, Engelse en Franse eenheden zouden dat land nooit bereiken. Enkele maanden later zouden deze troepen toch in Scandinavië en wel in Noorwegen worden ingezet. Dat gebeurde na de Duitse invasie van dat land in april 1940.

Begin december zetten de Sovjets voornamelijk het Zevende Leger in, voor de aanval op de Finse verdedigingsgordel aan de Karelsche Landengte. Tegenover de daar aanwezige zes Finse divisies (maximaal 14.500 man per divisie) stonden een dozijn Russische infanteriedivisies (ca. 17.500 man per divisie) en vijf complete tankbrigades in het veld.

Het decemberoffensie van het Rode Leger liep

in deze sector geheel vast. Maar ook de uit Oost-Karelië geplande aanvallen, die door het Achtste en het Negende Leger werden uitgevoerd, boekten geen enkel succes van betekenis. Van de voorgenomen doorstoot naar de havenstad Oulu, waardoor Finland in twee delen zou worden gesplitst, kwam niets terecht. Benoorden het Ladogameer in de sector Tolvajärvi woedde een felle, omvangrijke slag, die twaalf dagen duurde. Vele Sovjetdivisies van het Achtste Leger namen eraan deel; de 139e Divisie werd vrijwel geheel vernietigd en aan de 75e Divisie werden enorme slagen uitgedeeld. Deze eclatante Finse overwinning, waarbij de Finse soldaat zijn werkelijk grote klasse duidelijk had bewezen, kwam tot stand onder de magistrale leiding van generaal Talvela. Ook de Finnen hadden echter voor deze zege een zware tol moeten betalen; hun verliezen aan mankracht bedroegen 25% van de sterkte, terwijl van de officieren zelfs 30% werd uitgeschakeld. Maar ook elders waren de Finse verliezen aan mensen te zwaar. De strijd werd een ongelijke, aangezien het numerieke overwicht van de Sovjets te groot bleek.

In februari 1940 werden de Finnen geleidelijk teruggedrongen en zelfs de Mannerheimlinie kon op enkele punten worden ingedeukt. Maarschalk Mannerheim, die als opperbevelhebber de oorlog zo kundig mogelijk had doen voeren, begreep begin maart dat zijn mogelijkheden waren uitgeput. Elke beschikbare man lag onder vijandelijk vuur, er waren geen reserves meer. Op 9 maart gaf hij zijn regering het eerlijke advies Finlands enige overlevingskans te benutten door de vredesvoorwaarden onmiddellijk te aanvaarden. Onderhandelingen over een wapenstilstand waren volkomen zinloos geworden; drie dagen na Mannerheims advies werd de vrede gesloten. Het was de Vrede van Moskou van 12 maart 1940.

De gehele Karelsche Landengte, met inbegrip van de havenstad Viipuri en de vroegere verdedigingslinie, ging verloren; het Ladogameer was een Russisch binnenmeer geworden. De havenstad Hangö met het daarbij behorende schiereiland werd voor een periode van dertig jaar aan de Sovjet-Unie afgestaan. Ook ten westen van de Witte Zee moesten de Finnen nog een vrij aanzienlijk stuk grondgebied prijsgeven. Voor het begin van de zo rampzalig beëindigde oorlog werd een kwart van de Finse export over de hierboven genoemde twee havens uitgevoerd. Dat legde nog eens een extra accent op de aanzienlijke territoriale amputaties.

Aan Finse zijde waren 23.000 man, in de Winteroorlog gevallen, te betreuren. Het aantal gewon-

De vrede van Moskou (maart 1940) is gesloten; een Finse militaire delegatie maakt contact met de Sovjets

den bedroeg 43.000 man; ongeveer 10.000 daarvan zouden voorgoed invalide blijven.

Vijftien maanden vrede

Zij het met de moed der wanhoop, toch zetten de Finnen zich weer in voor het herstel en de wederopbouw van hun land.

Vanzelfsprekend werd Paasikivi tot gezant in Moskou benoemd; hij was de enige Finse politicus die de betrekkingen met de Sovjet-Unie zou kunnen verbeteren zonder daarbij de Finse belangen te verwaarlozen. Tanner, de persona non grata bij uitstek voor de Sovjets, werd op aandrang van Moskou op buitenlandse zaken vervangen door Witting. Direct na de Vrede van Moskou, en vóór de Duitse bezetting van Noorwegen, was er sprake van de oprichting van een Zweeds-Noors-Fins defensief verdrag, maar dit idee kon in de ogen van de Sovjets geen genade vinden. In oktober 1940, dus maanden later, onderging het plan voor een defensief verbond tussen Zweden en Finland met de eventueel daaraan te verbinden politieke unie hetzelfde lot: ook daarover spraken de Sovjets hun veto uit.

Tijdens de daaraan voorafgaande zomer (juli) waren de Finnen nog eens onder zware politieke en militaire druk gezet. Ten noordoosten van Viipuri legerden de Russen een sterk legerkorps, dat royaal met zware artillerie en tanks was uitgerust. Tegelijkertijd werd het Hangöschiereiland op overdreven wijze versterkt. Het was een laatste Russische poging de Finnen in een positie te manoeuvreren die vergelijkbaar was met die van de Baltische staten. Maar de taaie Finnen zwichtten

niet. Ook inzake de steeds opnieuw bij de Sovjets opkomende begeerte naar de nikkelmijnen van Petsamo gaven de Finnen geen krimp. In december 1940 sloten de Duitsers en de Sovjets nog een overeenkomst over de verdeling van de produktie van die mijnen: Duitsland zou daarvan 60% krijgen, de Sovjet-Unie 40%; van het eerste moment af waren de Russen ontevreden over deze regeling, die overigens een schoolvoorbeeld was van het bekende „bij u, over u, maar zonder u”!

In het begin van december hadden de Russen Paasikivi ervan op de hoogte gesteld dat zij bepaalde verwachtingen koesterden van de komende Finse presidentsverkiezingen, die nodig waren geworden doordat op 27 november president Kallio om gezondheidsredenen was afgetreden. De Russen verklaarden nu dat de verkiezing van Tanner, Mannerheim, Svinhufvud of Kivimäki — de Finse gezant in Berlijn — als een onvriendelijke daad ten opzichte van de Sovjet-Unie zou worden beschouwd. Gelukkig kwam Ryti uit de bus, een verkiezing die geen moeilijkheden meebracht. Ryti werd als premier opgevolgd door Rangell, die uit het vorige kabinet Witting en de minister van oorlog generaal Walden overnam. Maar de Sovjets kregen toch een indirecte tegenzet te verwerken voor hun bemoeiingen met de presidentsverkiezing. Dat was de benoeming van Annala als mi-

Risto Ryti, president van Finland (eind 1940-augustus 1944); hij werd in 1946 tot tien jaar dwangarbeid veroordeeld

nister zonder portefeuille in Rangell's ministerie. Annala was uitgesproken pro-Duits en tevens anti-democratisch ingesteld. De Sovjets gaven wel commentaar, maar zetten de Finnen niet meer onder druk; zij hadden inmiddels wel andere en grotere zorgen.

De Finnen wisten, dat zij niet meer alleen stonden: in de loop van 1940 hadden de Duits-Finse trekkingen zich op intensieve wijze ontwikkeld en wel in een voor de Finnen gunstige zin. Gedurende de zomer staken in Finland enkele kleine nationaal-socialistische groepen de kop op. De leden daarvan fulmineerden in woord en geschrift tegen alles wat Russisch was. Vanzelfsprekend legde de Finse regering deze groeperingen talrijke beperkingen op. Toch was het moeilijk zich aan de gedachte te onttrekken dat de Finse machthebbers — zij het dan anders geformuleerd en ook voor andere uitleg vatbaar — diep in hun hart vrijwel dezelfde ideeën koesterden. In deze periode zouden vele Finnen gaarne hebben gezien dat de regering zich openlijk ten gunste van de Duitse politiek uitsprak. Dat kon echter niet, omdat toen de Russische druk nog te zwaar was. Dat de Duitse gezant in Helsinki Wipert von Blücher (1935-1944) — een waar voorvechter van nauwe Fins-Duitse trekkingen — alles nauwgezet aan Berlijn rapporteerde, kon niemand verwonderen.

Begin augustus meldde zich bij maarschalk Mannerheim een bezoeker. Het was de Duitse luitenant-kolonel Veltjens, een gerenommeerde oorlogsvlieger en een goede bekende van Göring. Hij deelde de maarschalk mee dat Duitsland ten aanzien van de betrekkingen met de Sovjet-Unie het roer wel eens geheel zou kunnen omgooien, hetgeen de Finnen stellig niet onberoerd kon laten. Tevens maakte hij duidelijk dat het OKW zeer geïnteresseerd was in een eventuele mogelijkheid tot doortocht van Duits materieel met bijbehorende manschappen over Fins grondgebied.

Door de bezetting van Noorwegen waren sommige Duitse verbindinglijnen uiterst langgerekt geworden. Het Duitse verlangen ging in eerste instantie uit naar het verkrijgen van de best geschikte weg voor manschappen en materieel voor de Luftwaffe in Kirkenes. Dit plaatsje, gelegen aan de zuidflank van de Varangerfjord in noordoostelijk Noorwegen, was in oorlogstijd langs andere wegen slechts moeizaam te bereiken. De Duitsers dachten aan ontscheping in de havens van Vaasa en Oulu en daarna een transport over land via het befaamde wegenknooppunt Rovaniemi.

Mannerheim was er zeker de figuur niet naar zich zomaar in avonturen te storten; daarvoor was hij

te zeer realist. Hij luisterde derhalve met aandacht en gaf de gedane suggesties door aan generaal Walden. Deze werd na ruggespraak met Rangell en Witting gemachtigd, heimelijk twee hoofdofficieren naar Berlijn te sturen om aldaar poolshoogte te nemen. In Duitsland werd alles bevestigd en zelfs nog extra geaccentueerd. Na bestudering van de door de twee officieren uitgebrachte rapporten besloot de Finse regering de stap maar te wagen. Als eerste resultaat van deze beslissing sloten begin september 1940 vertegenwoordigers van het OKW en het Finse opperbevel een geheim akkoord over deze aangelegenheid. Op 22 september werd dat zowel in Berlijn als in Helsinki bekrachtigd door de uitwisseling van officiële nota's. Tevoren was de Duitse ambassadeur in Moskou, von der Schulenburg, al volledig geïnformeerd, maar zijn opdracht luidde Molotov op zijn vroegst op 21 september op de hoogte te stellen. Om onbekende redenen was von der Schulenburg niet in Moskou aanwezig en hij was vergeten zijn zaakgelastigde van instructies te voorzien. Precies op de dag van de nota-uitwisseling maakten Duitse schepen al gebruik van de havens Vaasa en Oulu. Prompt vijf dagen later werd de Duitse zaakgelastigde door Molotov ontboden, maar hij kon de volkscommissaris geen opheldering verschaffen. Voorlopig legden de Sovjets zich noodgedwongen bij het fait accompli neer, maar later zouden zij erop terugkomen.

Eveneens in september wierp nog een ander Duits gebaar veel stof op. De officiële afvaardiging van de Rijkssportleider von Tschammer und Osten naar de groots opgezette Duits-Zweeds-Finse sportmanifestatie werd in Moskou evenmin als een vriendelijke geste gezien.

Moskou was echter niet ervan op de hoogte dat generaal Talvela (de overwinnaar van Tolvajärvi) eind september een bezoek aan Berlijn bracht. Talvela zou dat nog vele malen herhalen en hij zou later, en wel van juni 1941 tot februari 1944, in Duitsland als permanent gevolmachtigde van het Finse opperbevel bij het OKW optreden. Van 13 juni 1941 af vertegenwoordigde in dezelfde functie de Duitse generaal Erfurth het OKW bij het Finse opperbevel in Mikkeli.

Tijdens zijn bezoek aan Berlijn in november 1940 bracht Molotov natuurlijk de Finse kwestie ter sprake. Volgens hem waren sinds augustus '39 alle door de Duitsers en Russen gemaakte afspraken nagekomen, maar alleen de afbakening van beider belangen in Finland leverde nog vraagtekens op. Hitler deelde Molotov mee dat de doorvoer van Duits militair personeel en materieel over Fins ge-

bied ten einde liep. En von Ribbentrop gaf Molotov te kennen dat Duitsland bereid was zelfs de laatste Duitser uit Finland terug te nemen, nadat de huidige Finse grenzen door de Sovjet-Unie zouden zijn gegarandeerd.

Nog voor de jaarwisseling 1940/41 keurde Hitler de hem voorgelegde plannen voor de Russische veldtocht goed en bij deze gelegenheid deelde hij zijn generaals mee, dat Duitsland vrijwel zeker kon rekenen op actieve deelneming van Finland en Roemenië aan de voorgenomen anti-bolsjewistische kruistocht.

Het was volkomen normaal, dat in deze situatie na september de Duits-Finse militaire contacten zich aanzienlijk hadden uitgebreid. Voor zover in de laatste maanden van 1940 over en weer nog van zekere remmende factoren kon worden gesproken, waren deze begin 1941 geheel verdwenen. Alleen maarschalk Mannerheim, die van nature uiterst voorzichtig en gereserveerd was, hield voor zich zelf zo lang mogelijk de uitweg open om zich in zijn ivoren toren te kunnen terugtrekken. Ook hij zou echter niet meer kunnen afremmen; de aan de gang gebrachte lawine maakte dat onmogelijk.

Generaal Heinrichs, de Finse chef-staf, bezocht Berlijn in januari. Voor een geselecteerd publiek van Duitse stafofficieren hield hij enkele zeer deskundige lezingen over de recente Finse oorlogsvaringen uit de Winteroorlog. Aangezien generaal Halder de Finnen in staat achtte het de Sovjets vooral in de sector Leningrad zeer moeilijk te maken, liet hij zich geestdriftig uit over de komende Duits-Finse wapenbroederschap.

Ook de chef-staf van de onder generaal Falkenhorst's opperbevel staande Duitse troepen in Noorwegen, kolonel Buschenhagen, was aanwezig tijdens het bezoek van de Finse chef-staf aan Berlijn. Bij de nu goed op gang gekomen Duits-Finse militaire samenwerking was deze kolonel een van de voornaamste sleutelfiguren. In februari bracht kolonel Buschenhagen een vrij langdurig bezoek aan de Finse legerleiding. Bij al deze onderhandelingen was vanzelfsprekend het hoofd van de afdeling operatiën van de Finse generale staf, kolonel Tapola, telkenmale betrokken. Tegen eind april 1941 was vrijwel alles geregeld en al op 7 mei bezetten Duitse troepen onder bevel van generaal Dietl een gedeelte van Fins Lapland. Voorlopig zou Dietl nog onder het opperbevel van generaal Falkenhorst vallen, pas later zou hij zelfstandig de operaties in Noord-Finland leiden.

President Ryti, evenals Mannerheim uiterst voorzichtig, werd op 20 mei door Schnurre — deze

was op het ministerie van buitenlandse zaken in Berlijn belast met de leiding van de sectie Oost-Europa van de politieke en commerciële afdeling — nog eens extra bewerkt. Na dit onderhoud zette ook Ryti het licht op groen voor de Finse deelneming aan de komende militaire operaties. In Duitsland werd op 25 mei in een Duits-Finse stafbespreking alles nog eens doorgenomen; na afloop daarvan waren beide partijen overtuigd dat niets aan het toeval was overgelaten.

Begin juni riep minister Witting de leden van de parlementaire commissie voor buitenlandse zaken in de Finse hoofdstad bijeen. Kort en bondig gaf hij te kennen dat een oorlog voor de deur stond en dat Finland zijn lot aan dat van Duitsland had gekoppeld. Behalve enkele bedenkingen van sociaal-democratische zijde stuitte hij verder op geen enkel verweer.

Terwijl in Rovaniemi de laatste hand werd gelegd aan de inrichting van het Duitse hoofdkwartier werd op 9 juni in Finland een begin gemaakt met de gedeeltelijke en geheime mobilisatie. Doordat maarschalk Mannerheim zijn fiat had verleend, vielen nu ook de twee Finse divisies in het hoge noorden (het Finse Derde Legerkorps) onder commando van generaal Siilasvuo onder de verantwoordelijkheid van het Duitse opperbevel.

Op last van de Finse regering werd op 17 juni begonnen met de evacuatie van de Finse burgers uit de gebieden waar op korte termijn oorlogshandelingen zouden zijn te verwachten.

Aangezien de gedeeltelijke en geheime Finse mobilisatie geleidelijk was overgegaan in een algemene, stond op de dag van de Duitse inval in de Sovjet-Unie (22 juni 1941) elke Finse reservist op zijn post. Zonder meer was het uitgesloten dat de gebeurtenissen in Finland onopgemerkt aan de Russen waren voorbijgegaan, maar met zelfbeheersing namen zij een afwachtende houding aan, zij het dan met lede ogen. Wel voerden op de eerste oorlogsdag eenheden van de Rode luchtmacht bombardementen uit boven Fins grondgebied. Deze waren niet gericht tegen streken waar zich Duitse troepen bevonden, en dat was voor president Ryti aanleiding te verklaren dat de Russische oorlogshandelingen tegen Finland zelf waren gericht: daarom achtte zijn land zich nu in staat van oorlog met de Sovjet-Unie.

Niet iedereen in Finland had zich evenwel bij deze gang van zaken neergelegd. Premier Rangell stuitte in de Rijksdagzitting van 25 juni niet op grote maar wel op belangrijke tegenstand. Als exponent van de befaamde „groep van Zes” gaf de sociaal-democratische afgevaardigde Wiik onomwonden

zijn mening ten beste. Hij verklaarde zich tegen deze nieuwe oorlog en sprak zich uit voor vrede, democratie en onafhankelijkheid. De Zes werden in juli gearresteerd en daarna voor een rechtbank gedaagd. In februari 1942 werden zij veroordeeld tot gevangenisstraffen van twee tot acht jaar. Alle leden van deze groep zouden evenwel na september 1944 hun stem in de Rijksdag opnieuw kunnen verheffen.

De Voortzettingsoorlog

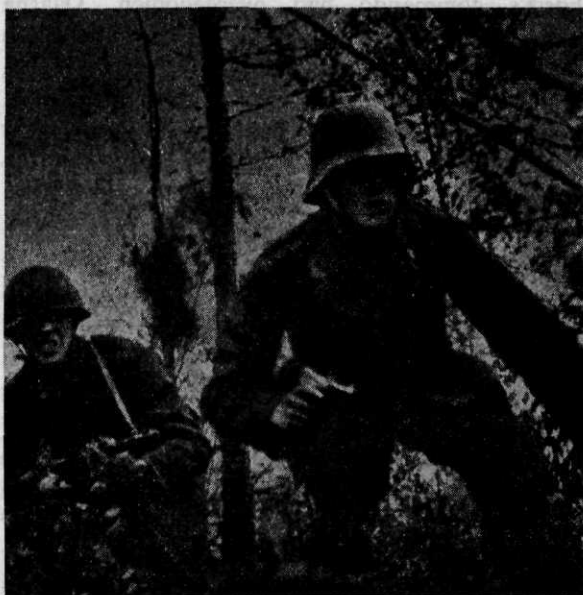
In het algemeen werd de tweede Finse deelneming aan de oorlog zo genoemd, maar velen — ook maarschalk Mannerheim en zelfs Tanner — gaven aan „verdedigingsoorlog” als aanduiding de voorkeur.

In de beginperiode van de strijd boekten de royaal door de Duitsers bewapende Finnen, die nu beter dan ooit waren toegerust, spectaculaire militaire successen. De aan het Ladogameer gelegen stad Sortavala werd op 16 augustus heroverd en op 30 augustus viel Viipuri opnieuw in Finse handen. De Finse opmars in Oost-Karelië verliep eveneens geheel naar wens en daarbij sprak de verovering van de hoofdstad van Sovjet-Karelië Petrozavodsk (Äänislinna) het meeste tot de verbeelding.

Daarna waagden de Finnen een doorstoot naar het Onegameer hetgeen resulteerde in de bezetting van de steden Medvezjegorsk (Karhumäki) en Povenets op respectievelijk 5 en 6 december.

Een en ander bracht voor de Sovjets een onaange-

Finse troepen rukken op in Oost-Karelië (begin herfst 1941)

name nasleep mee; zij ontbeerden nu het vrije gebruik van hun kanaalverbinding naar de Witte Zee en tevens van het zuidelijke gedeelte van de Moermanskspoorweg. Toch konden zij Moermansk als aanvoerhaven van geallieerd materieel blijven gebruiken: met vooruitziende blik hadden zij lang voor de oorlog uit de haven Belomorsk (Sorokka) een aftakking doen aanleggen, die op de spoorlijn Archangelsk—Moskou aansloot.

Uit Petsamo in het hoge noorden werden door de Duitse bergtroepen van generaal Dietl, die door eenheden van het Finse Derde Legerkorps werden gesteund, pogingen ondernomen het zo belangrijke Moermansk te veroveren. Aanvankelijk werd enig succes geboekt, doch spoedig maakten de moeilijke terreinomstandigheden maar vooral de verbeterde tegenstand een einde aan deze Duitse illusies. In de wetenschap dat het eventuele verlies van Moermansk rampzalige gevolgen zou hebben, hadden de Sovjets tijdig elitetroepen naar deze contreien gezonden.

Later lieten de Duitsers hun oog vallen op de havenstad Kandalaksha en het nog zuidelijker gelegen Belomorsk, maar zij kwamen niet verder dan het op papier zetten van plannen. Verder speelde in deze materie de Finse tegenzin om medewerking te verlenen een belangrijke rol. De Finnen voelden er niets voor, zich op te veel plaatsen te ver van huis te begeven.

In de zuidelijke sectoren hadden de Finnen op de Karelische Landengte een linie bereikt, die iets zuidelijker lag dan hun landsgrens van 1939, terwijl zij over de rivier de Svir (Syväri) een comfortabel bruggehoofd hadden weten te vormen. Militair had Finland alle gestelde doelen bereikt; regering én legerleiding waren meer dan tevreden. Aan het Finse streven was ruimschoots voldaan.

Alhoewel in juli '41 de Finnen op Duits verzoek de diplomatieke betrekkingen met Engeland hadden verbroken — met de Amerikanen zouden zij dat nooit hebben gedaan — deed, indirect, de Britse regering hen op 28 november een ultimatum toekomen. Dit hield in dat de Finnen voor 6 december 1941 hun tegen de Sovjet-Unie gerichte oorlogshandelingen dienden te beëindigen. Het had officieel geen enkele uitwerking, maar in feite wilden de Finnen zelf niets liever.

Dat alles nam echter niet weg dat in deze periode de Finse machthebbers nog heilig geloofden in de Duitse eindoverwinning. Dit werkte weer in de hand dat de Rijksdag eind november 1941 de Finse regering machtigde het land tot het Anti-Komintern-Pact te doen toetreden. Nog voor het begin van december spoedde minister Witting zich

naar Berlijn, waar hij als de zoveelste zijn handtekening onder dat verdrag plaatste. Bij deze gelegenheid kreeg hij van Hitler de verzekering, dat Finland te zijner tijd bij een inlijving van geheel Russisch Karelië, en zelfs van het schiereiland Kola, op geen enkel Duits verzet zou stuiten. Dat was koren op de molen van de toen nog grote groep Finse prominenten die rekenden op de vernietiging van de Sovjetstaat en die daaraan de realisering van een Groot-Finland koppelden. Maar na de eerste grote Duitse nederlaag in Rusland, namelijk die van voor Moskou van december 1941, slonk de aanhang van deze groepering al aanzienlijk. Bij de jaarwisseling van 1941/'42 waren ook bij Maarschalk Mannerheim de eerste twijfels over de Duitse eindzege gezeten.

Eigenlijk was men in Helsinki ternauwernood doordrongen van de reeks van grote moeilijkheden die Finland zich op de hals zou hebben gehaald bij een eventuele annexatie. De samenstelling van de bevolkingsgroepen van beide gebieden was inderdaad sterk afwijkend, maar het specifiek Russische gedeelte daarvan kwam overal gemakkelijk aan 65% terwijl het echt Finse gedeelte de 15% zeker niet haalde. Finland was in het algemeen Luthers, maar de bevolking van de begeerde gebieden was van Grieks-Orthodox huize, terwijl er al een gehele generatie onder het Sovjetbewind was opgegroeid.

Tot grote opluchting van de Finnen bewezen de Duitsers de eerste oorlogswinter in de Sovjet-Unie te kunnen overleven. En aangezien in de lente van 1942 het oorlogsinitiatief weer in handen van het OKW berustte en de Wehrmacht nog niets aan slagkracht bleek te hebben ingeboet, vatten de Finnen weer moed.

De Duits-Finse betrekkingen beleefden zelfs nog een keer een hoogtepunt. Op 4 juni 1942 vierde maarschalk Mannerheim zijn 75e verjaardag en Hitler achtte het nuttig hem persoonlijk in Mikkeli te gaan gelukwensen. Uiteraard passeerde de gehele internationale toestand de revue, want tevens waren president Ryti en de meeste Finse ministers aanwezig. Hitler's toelichting kwam erop neer dat, gezien de Duitse successen van het ogenblik, de Sovjet-Unie zich ten hoogste tot het einde van de komende herfst zou kunnen staande houden. Maar de Finnen, met inbegrip van de maarschalk, lieten zich niet in slaap wiegen door de mooie doch vage prognoses. In juli was het de beurt van generaal Jodl om Mikkeli met een bezoek te vereren. Ook hij waagde zich aan een voorspelling: nu zou Leningrad het beleg niet lang meer kunnen doorstaan; hij kondigde de val van de stad aan tegen

Finland: grenzen van vóór en ná de Tweede Wereldoorlog

het einde van september. Lang daarvoor was echter generaal Dietl als eerste erachter gekomen dat de Finnen onder geen enkele voorwaarde opnieuw in het offensief zouden gaan; dat was in het begin van februari, nadat Dietl in Rovaniemi Falkenhorst's commando had overgenomen. Daarna kreeg iedere Duitse bezoeker in Mikkeli hetzelfde te horen: wij zullen trachten onze posities te behouden en wij zullen voor zover mogelijk alles in het werk stellen om elke aanval af te slaan; maar wij hebben aan mankracht al te veel ingeboet en zijn eigenlijk aan een totale legerreorganisatie toe.

Anderhalf jaar aarzeling

Na Stalingrad hadden de politieke en militaire leiding in Finland zelfs het laatste vertrouwen in de Duitse eindoverwinning geheel verloren. En het was weer tijd voor een regeringswisseling. Eind februari 1943 werd Ryti als president herkozen en professor Linkomies werd met de functie van premier belast. Ramsay kwam aan buitenlandse zaken en Ehrnrooth bezette binnenlandse zaken. Generaal Walden bleef als minister van oorlog aan

en Tanner moest bevoorrading met financiën rui- len. Het nieuwe kabinet had geen enkel lid van extreem rechtse signatuur en kreeg een ietwat Zweeds etiket opgeplakt. Alle bewindslieden van deze equipe waren de mening toegedaan dat Finland naarstig een weg moest zoeken om zich uit de oorlog los te maken. Deze weg zou ingewikkeld én langdurig blijken. Wel had Finland vooral de laatste maanden getracht duidelijk te maken dat het de oorlog was ingegaan om zich beter verde- digbare grenzen te verschaffen. Tevens koesterden de Finnen de hoop, door hun manier van oorlog- voering, de Sovjet-Unie te hebben getoond dat Finland ook voor Duitsland niet gemakkelijk was te manipuleren. Daarbij wist iedereen dat Finland wél economisch een vazal van het Derde Rijk was geworden hetgeen de zaak niet eenvoudiger voor hen maakte. In 1939 bestond de Finse import voor nog geen 20% uit Duitse artikelen; in 1943 was dit percentage opgelopen tot 75! Voor zijn levens- middelenvoorziening was Finland voornamelijk, en voor de wapenleveranties geheel, op de Duit- sers aangewezen.

Op 20 maart 1943 bood de Amerikaanse zaakge- lastigde in Helsinki opnieuw zijn diensten als be- middelaar aan, maar de Finse regering bleef aar- zelen. Bij zijn veertiendaagse bezoek aan Zwitser- land in april werd maarschalk Mannerheim indi- rect duidelijk gemaakt dat de Verenigde Staten het moment voor vredesonderhandelingen tussen Fin- land en de Sovjet-Unie nog steeds gunstig achtten. In juli liet prins De Croy, Belgisch gezant in Stockholm, een zelfde geluid horen en zelfs nog in november 1943 liet de Sovjet-ambassadrice me- vrouw Kollontay via Zweedse instanties aan de Finnen medelen dat een Finse wapenstilstandsde- legatie in Moskou nog steeds welkom was. Maar de leden van de Finse regering dachten nog altijd dat zij uitspeelbare troeven in handen hadden en zij vonden de bekendgemaakte voorwaarden veel te zwaar. Deze eigenwijze zienswijze was geheel in tegenstelling tot de werkelijke politieke verhou- dingen. De rol van Duitsland was toen al uitgespeeld en het was nog slechts de Sovjet-Unie, die de andere Europese Staten — en Finland in het bijzonder — haar wil zou kunnen opleggen. De Finse tactiek, voor zover daarvan nog kon worden gesproken, was mislukt doordat zij achter de feiten aanliep.

Op 18 november 1943 gaf maarschalk Manner- heim zijn richtlijnen uit voor het inrichten van de Viipuri-Kuparsaari-Taipalestelling, een soort ver- vangingsgordel voor de vroegere Mannerheimlinie. In de herfst van 1942 hadden de Sovjets in Oost-

Karelië de eerste deuken in het Finse front kunnen slaan. In de loop van 1943 moesten de Finnen op- nieuw terrein prijsgeven, alhoewel hun terugtocht in vergelijking tot die van de Wehrmacht nog niet zo'n catastrofaal beeld te zien gaf.

In januari 1944 toonden de Sovjets zich in staat de ijzeren ring rond Leningrad definitief te verbre- ken. Deze zegepraal van het Rode Leger ging ge- paard met een grote druk op de Finse stellingen in Oost-Karelië, terwijl Helsinki telkenmale fel werd gebombardeerd. In februari werd de Russische druk op de VKT-linie zo hevig, dat de Finnen nog een gemotoriseerde divisie uit Karelië terugtrok- ken. Het manipuleren aan de eventuele conferen- tietafel, met Karelië als vuistpand, was nu een hersenschim geworden.

Eigenlijk zaten de Finnen in deze periode in pre- cies dezelfde situatie als de Roemenen. De Finnen waren ongetwijfeld de beste soldaten, maar om een geraffineerd en gecompliceerd politiek stuk op te voeren ontbrak hun te enenmale de Latijnse luchthartigheid. Maar wel konden de Finnen over de, in Moskou nog steeds geziene, figuur van Paa- sikivi beschikken. Op verzoek van de Finse rege- ring — later werd de Duitsers gezegd, dat hij het op eigen initiatief deed — bracht Paasikivi in Stockholm op 12 februari 1944 een bezoek aan mevrouw Kollontay. Daar werden hem de vor- waarden voor een eventueel wapenstilstandsver- drag voorgelegd: Petsamo en omgeving zou defini- tief aan de Sovjet-Unie moeten worden afgestaan en het vlak ten westen van Helsinki gelegen stadje Porkkala met achterland voor een periode van vijftig jaar; de overige grenzen met de Sovjet-Unie zouden die van maart 1940 zijn; daarbij werden geëist: het in bruikleen geven van alle Finse vlieg- velden en de gehele koopvaardijvloot voor de ver- dere duur van de oorlog, restricties in de politieke en de militaire sector, het zo snel mogelijk, zo no- dig met geweld, doen verdwijnen van alle Duitsers uit Finland, enzovoort.

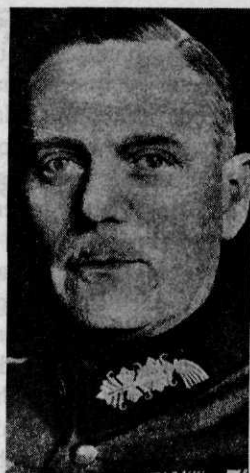
Als gewoonlijk vond de Finse regering de eisen en de voorwaarden te zwaar, maar toch werd Paasi- kivi in maart toegestaan in Moskou te onderhan- delen. Hij werd vergezeld door de oud-minister van buitenlandse zaken Erkko, eveneens een Sov- jetexpert bij uitstek. Logischerwijze deden de Sov- jets geen enkele concessie, aangezien hun machts- positie met de dag sterker werd. De Finse regering, die de mogelijkheid om zich van de Duitsers te ontdoen niet reëel achtte, brak tegen de adviezen van Paasikivi en van Erkko in de onderhandelin- gen af.

Van het begin van juni af werd de VKT-linie door

het Rode Leger onder zware druk gezet; het restant van Sovjet-Karelië werd medio juni door de Finnen prijsgegeven. De Rode opmars op de Karelië Landengte was zo ontstuimig dat er voor de Finnen geen houden meer aan was; zij verloren bijna duizend man per dag en hun reserves waren uitgeput. De snelle val van Viipuri (21 juni 1944) sprak boekdelen; de VKT-linie had opgehouden te bestaan.

Ook de Duitsers echter gaven zich in de Finse aangelegenheid nog niet gewonnen. Ter versterking van de Finse afweerkraft hadden zij op 19 juni enkele duizenden pantservuisten doen ontschepen. Drie dagen daarna kwam von Ribbentrop brutaalweg naar de Finse hoofdstad. Hij wist de Finnen zo onder druk te zetten, dat hij na enkele dagen Helsinki kon verlaten met in zijn binnenzak een door president Ryti ondertekende verklaring. De tekst daarvan hield in dat het Finse lot tot de laatste oorlogsdag onverbreekelijk aan dat van het Derde Rijk was verbonden. Eerder had de Amerikaanse zaakgelastigde bedreigd dat, als Finland zich niet met spoed uit de oorlog zou losmaken, de Verenigde Staten de diplomatieke betrekkingen met Finland zouden verbreken. Dat gebeurde inderdaad na von Ribbentrops vertrek uit Helsinki. Verder had de Amerikaanse gezant in Ankara, Steinhardt, op 20 juni aan de Finse gezant aldaar verklaard dat voor Finland alleen nog maar de mogelijkheid overbleef als onafhankelijke staat te worden geliquideerd, wanneer de regering bij de bekende aarzelende houding zou blijven volhardden.

In juli werd de militaire druk op Finland intens verhevigd en een volgend Russisch offensief zou zuidelijk Finland zeker hebben overspoeld. Op 25 juli oefenden Ryti, Tanner en Walden grote druk uit op Mannerheim; zij wilden de oude maarschalk zo ver zien te krijgen, dat hij de macht zou overnemen. Uit de informaties van Paasikivi en Erkko was de Finse regeerders duidelijk geworden, dat een presidentschap van maarschalk Mannerheim voor de Sovjet-Unie nu wel aanvaardbaar zou zijn. Nadat Ryti zich op 1 augustus had teruggetrokken, aanvaardde drie dagen later de ruim 77-jarige maarschalk de hem opgedrongen hoge functie. Op bekwame wijze zou hij zijn beproefde land naar de zo fel begeerde periode van rust weten te loodsen. Op 8 augustus had de nieuwe premier Hackzell zijn ministerslijst gereed; de kundige Enckell werd minister van buitenlandse zaken. Tot ieders verbazing bracht de chef van het OKW, generaal-veldmaarschalk Keitel, op 17 augustus een wanhoopsbezoek aan Mikkeli. Daar werd hem

Generaal-veldmaarschalk Keitel bracht een wanhoopsbezoek aan Mikkeli (augustus 1944)

duidelijk gemaakt, dat er voor Duitsland niets positiefs meer viel te hopen. Keitel toonde begrip en nadat enkele Finse stafofficieren, met het oog gericht op de naaste toekomst, hem nog hadden kunnen uithoren over de Duitse verbindinglijnen in het Hoge Noorden, spoedde Keitel zich huiswaarts.

De Roemeense ommezwaai van 23 augustus werkte aanstekelijk. Twee dagen later werd mevrouw Kollontay gevraagd of de Sovjets alsnog bereid waren in Moskou een Finse delegatie te ontvangen. Het werd aan de Russen overgelaten, te bepalen of het wapenstilstands- en/of vredesbesprekingen zouden worden.

Eveneens op 25 augustus bracht in Berlijn Kivimäki een bezoek aan de Wilhelmstrasse; hij stelde de Duitsers op de hoogte van de Finse annulering van het von Ribbentrop-Ryti-akkoord.

Eindelijk wapenstilstand

Begin september vertrok de Finse delegatie naar Moskou. Eerst had Hackzell zelf de leiding in handen, maar hij gaf deze na enkele dagen aan Enckell over, omdat de premier node in Helsinki kon worden gemist.

Van 4 september 1944 af heerste aan het Fins-Russische front stilte: het staakt het vuren was van kracht geworden. De wapenstilstandsvoorwaarden, die in de anderhalf jaar van aarzeling steeds harder en omvangrijker waren geworden, bestonden in totaal uit 23 punten. De Finse troepen zouden zich overal, voor zover zij dat al niet waren, achter de grenzen van maart 1940 terugtrekken en wel binnen vijf dagen na de ondertekening van het verdrag. Porkkala zou op 29 september ontruimd moeten zijn. Ook de eis van de geallieerden aan de Finnen, de oorlogsmisdadigers voorbeeldig te

straffen, kwam hard aan. De maarschalk-president vond de voorwaarden zelfs zo hard, dat hij nog even speelde met de gedachte aan gewapend verweer. Maar de premier en de leden van de commissie voor buitenlandse zaken van de Rijksdag waren voor acceptatie. In de Rijksdag zelf vond nog een discussie plaats, waaraan de leden van de inmiddels in vrijheid gestelde „groep van Zes” deelnamen. De grote meerderheid was voor aanvaarding waarna Mannerheim toestemming tot ondertekening gaf. In Moskou — waar bij alle besprekingen namens de westelijke geallieerden een Engelse vertegenwoordiger had deelgenomen — vond de plechtige bekrachtiging plaats op 19 september 1944.

De Laplandoorlog

De wapenstilstand betekende voor Finland niet dat het oorlogvoeren afgelopen was; toen in Helsinki Duitsers en Finnen elkaar beleefde afscheidsvisites brachten, had elders al een eerste vuurcontact plaatsgevonden. Finlands positie was inderdaad hoogst eigenaardig; in het zuiden moesten de Finnen terugtrekken en gedeeltelijk demobiliseren door het naar huis zenden van de oudere lichten, in het noorden prepareerden zij zich op hun derde deelneming aan de Tweede Wereldoorlog en op de strijd tegen hun vroegere bondgenoten. In september 1944 beschikten de Duitsers in Finland over een troepenmacht van 200.000 man. Deze goed uitgeruste eenheden, die zeker nog niet oorlogsmoe waren, waren voor het grootste gedeelte geconcentreerd in de verdedigingsstellingen, die in de Fins-Noorse grensgebieden waren aangelegd. Het Duitse opperbevel had het accent gelegd op de verdediging van de Kolosjoki-nikkelmijnen bij Petsamo, want daar waren zes divisies samenge trokken. De Duitse troepen stonden onder het opperbevel van generaal Rendulic, die na de dood van generaal Dietl op 23 juni 1944 — na een stafbespreking was Dietl omgekomen bij een vliegtuigongeluk in de Beierse Alpen — diens commando had overgenomen. Rendulic, een fanatieke Oostenrijkse Nazi, kon totaal geen begrip opbrengen voor de Finse houding en maakte tevens de typisch Duitse denkfout, de vijand geheel te onderschatten. Het bleef hem een raadsel dat troepen, die gisteren nog schouder aan schouder met de Duitsers streden, vandaag tegenover hen in het veld stonden.

Aangezien de Finnen Rendulic' mentaliteit kenden, waren zij zo verstandig de bewoners van het dunbevolkte Finse Lapland tijdig te waarschuwen

dat hun gebied binnenkort oorlogsterrein zou kunnen worden, en hen te raden zo mogelijk hun toevlucht in Zweden te zoeken. Inderdaad konden van de totale bevolking van nauwelijks 145.000 zich vroegtijdig meer dan 100.000 mensen in het gastvrije Zweden in veiligheid brengen. Voor dit afgelegen gedeelte van Europa betekende deze evacuatie dat — althans wat de mensen betreft — de „furor teutonicus” meestal tevergeefs om zich heen greep.

De Finse strijdkrachten stonden onder commando van de bekwame generaal Siilasvuo die, meer dan wie ook, alles van de Duitsers afwist daar hij jarenlang nauw met hen had samengewerkt. Aanvankelijk had Siilasvuo hooguit 20.000 man tot zijn beschikking, maar weldra vond tweemaal een belangrijke uitbreiding plaats. De gegevens over de sterkte lopen nogal uiteen; het gemiddelde moet omstreeks 64.000 man hebben bedragen. In deze periode kon de Finse luchtmacht slechts 75 toestellen in de lucht brengen. Maar de vastberaden Siilasvuo greep toch de eerste de beste gelegenheid aan om de Duitsers aan te vallen. Dat gebeurde op 27 september 1944 ten noorden van Oulu. De eerste week bezorgden zijn troepen de Duitse tegenstanders nog niet al te veel last, maar begin oktober kon zijn gemotoriseerde divisie naar de havenplaats Kemi doorstoten. Deze stad viel op 8 oktober in Finse handen; dit succes werd kort daarna gevolgd door de verovering van Tornio. Ook het Rode Leger ontplooidde de nodige activiteiten en verzwaarde vooral de druk op de Petsamosector, waar het behouden van de Kolosjokinnikkelmijnen een idee-fixe van Hitler was. Om dat te kunnen verwezenlijken, zouden de Duitsers echter heer en meester in geheel Noord-Finland moeten blijven en dat was verder van geen enkel strategisch belang. Al op 4 oktober kreeg Rendulic opdracht de „Operation Nordlicht” uit te voeren, hetgeen inhield dat de Duitsers deze sector geleidelijk zouden opgeven. Onder barre weersomstandigheden werd deze terugtocht op kundige wijze uitgevoerd, hoewel daarvoor slechts twee landwegen konden worden gebruikt. De zes Duitse divisies bereikten echter vrijwel intact het Noorse grensgebied.

Voor de aftocht waren de nikkelmijnen dusdanig onklaar gemaakt, dat de eerste maanden zeker geen produktie zou kunnen worden opgeleverd. Maar Petsamo viel voorgoed in Russische handen. Na de inneming van Kemi en Tornio bewezen de Finnen snel naar het wegenknooppunt Rovaniemi, dat jarenlang het Duitse hoofdkwartier had geherbergd, te kunnen oprukken. Generaal Rendulic

Juno Paasikivi, Rusland-expert bij uitstek; de nog bestaande Finse onafhankelijkheid is voornamelijk aan hem te danken

had daar zijn visitekaartje achtergelaten: op zijn bevel was het gehele plaatsje vernietigd, doordat enkele met munitie geladen goederenwagens tot explosie waren gebracht. Medio oktober rukten de Finnen een nog slechts smeulende puinhoop binnen. Ook hier dus weer een Duitse aftocht die hetzelfde beeld te zien gaf als overal elders: brandstichting en vernietiging. De totale schade, door de Duitsers in deze streken aangericht, werd begroot op een bedrag dat aanzienlijk hoger lag dan 300 miljoen dollar.

In het algemeen werd de Finse opmars goed ondersteund door eenheden van de Rode Luchtmacht; vooral in het begin bleek deze steun broodnodig, aangezien de Duitsers — zij bezaten immers voortreffelijke vliegbases in Noorwegen — toen konden opereren met een sterkte van ruim 300 gevechtsvliegtuigen.

In de wintermaanden luidde de strijd enigszins, de eindfase kwam pas in de lente van 1945. De laatste hevige Duitse tegenstand werd geboden in de „Sturmbock-Stellung” in het uiterste noordwestelijke puntje van Finland. In april moesten de Duitsers dat bolwerk prijsgeven en zo bereikten de Finnen op 27 april 1945 de Noorse grens.

Nu hadden zij een van de belangrijkste voorwaarden van de wapenstilstandsovereenkomst uitgevoerd, want geen enkele Duitse soldaat stond nog op Finse bodem. Hoewel de Finse legerleiding deze oorlog uitsluitend met de jongste lichten had kunnen voeren, waren de verliezen beperkt gebleven tot in totaal 4000 man aan gesneuvelden

en gewonden. In vergelijking met de Finse verliezen in de Winter- en de Voortzettingsoorlog was dit aantal inderdaad laag: in die beide oorlogen werd het droevige totaalcijfer van 85.000 man aan gesneuvelden bereikt...

De Finse heroriëntering

Onmiddellijk na de wapenstilstand richtte Paasikivi het „Genootschap Finland—Sovjet-Unie” op. Het voornaamste doel was voorlichting en elke Fin, van communist tot en met conservatief, was als lid welkom. Paasikivi en zijn medewerkers stelden de fouten uit het verleden aan de kaak. Verder trachtten zij de Finnen te doordringen van het noodzakelijke inzicht, dat alleen door handhaving van goede betrekkingen met de Sovjet-Unie, én het over en weer tonen van begrip, de onafhankelijkheid kon worden veiliggesteld. Het beoogde doel werd volledig bereikt, want in latere jaren zou aan het licht treden dat de Fins-Russische betrekkingen op een beter niveau waren aangeland dan die van de Sovjet-Unie met de specifieke satellietlanden.

Niettemin zagen de verschillende Finse regeringen zich voor vrijwel onoverkomelijke problemen geplaatst. Het land was overspoeld door tienduizenden vluchtelingen uit de afgestane gebieden (huisvesting, voeding, werk!); men moest zorgen voor tijdige herstelbetalingen en -leveranties, en nadat de Duitsers uit het land zouden zijn verjaagd moesten ook de oorlogsmisdadigers worden gestraft. Daarbij mag niet over het hoofd worden gezien dat het Finse grondgebied met 13% was ingekrompen, dat het land enkele van de beste uitgangen naar de zee had verloren en dat de koopvaardijvloot nog maar een derde van haar vooroorlogse tonnage had overgehouden.

Het was de taak van de regering Hackzell geweest, de wapenstilstand te bewerkstelligen. Kort na de realisatie daarvan werd deze regering vervangen door die van Castrén; diens kabinet hield het slechts uit tot begin november. Op 17 november 1944 nam de eerste progressieve regering onder premier Paasikivi de teugels over.

Deze regering bleef aan tot de Rijksdagverkiezingen van het voorjaar van 1945. Reeds op 17 april was het tweede kabinet onder premierschap van Paasikivi gevormd; in deze regeringsploeg bekleedde de communist Leino de functie van minister van binnenlandse zaken. Paasikivi's tweede kabinet bleef aan de regering tot de premier na het aftreden van maarschalk Mannerheim als president op 4 maart 1946 diens hoge post zelf zou overnemen.

Een van de belangrijkste gebeurtenissen uit de periode van het tweede kabinet Paasikivi was de berechting van de oorlogsmisdadigers geweest. Een commissie van wijze mannen onder voorzitterschap van dr. Hornborg had na rijp beraad bepaald dat acht politici voor het gerecht dienden te worden gedaagd. Van deze groep waren Ryti, Tanner, Rangell, Linkomies, Ramsay en Kivimäki de bekendsten. Het proces duurde van 15 november 1945 tot en met 21 februari 1946, de opgelegde straffen varieerden van twee tot tien jaar dwangarbeid. Alhoewel een en ander hard lijkt, konden de Finnen niet anders handelen. In ieder geval werd het op zijn Fins opgelost: niet overdreven, maar uiterst doelmatig. Het zo omstreden artikel 13 van de wapenstilstandsvoorwaarden was uitgevoerd.

Toen in een iets latere periode bleek, dat Finland stellig niet op een te grote schaal van communistische regeertalenten wenste gebruik te maken, werd door Moskou op welwillende wijze begrip opgebracht. Deze reactie was zonder meer te danken aan het „Paasikivi-effect”.

Op het diplomatieke vlak mochten de Finnen eveneens weer spoedig actief zijn. De betrekkingen tussen de Verenigde Staten en Finland waren al in het begin van 1945 geheel hersteld. Helsinki kon in augustus 1945 de gezanten van de Sovjet-Unie en Engeland begroeten en tegelijkertijd mocht zijn intrede doen. Het jaar 1946 gaf onder meer het herstel van de diplomatieke betrekkingen met België en Nederland te zien. Onder het presidentschap van Paasikivi trad als eerste premier Pekka-

la op. Aan hem en zijn minister van buitenlandse zaken Enckell — deze was sinds de regering Hackzell door iedere premier als minister van buitenlandse zaken overgenomen — viel de twijfelachtige eer te beurt op 10 februari 1947 de Finse handtekeningen onder het vredesverdrag van Parijs te mogen plaatsen.

Aangezien de Finnen van nature een goedwillend en zeer ijverig volk zijn, wist de economie van het land zich geleidelijk te herstellen. Zelfs de gereduceerde koopvaardijvloot nam vrij snel in omvang toe. Daarbij kwam nog dat de betrekkingen met talrijke landen, maar met de Sovjet-Unie in het bijzonder, zich in zeer positieve zin ontwikkelden. Tevens bleek Finland in staat, alle met de Sovjet-Unie aangegane economische en geldelijke verplichtingen vroegtijdig af te wikkelen. De Russische tevredenheidsbetuiging bleef dan ook niet lang uit; deze kwam in 1955 in de vorm van de teruggave van Porkkala. En toen in augustus 1956 de voorzitter van de Opperste Sovjet Worosjilov een vijfdaags bezoek aan Helsinki bracht, viel hem een ontvangst ten deel die in hartelijkheid moeilijk zou zijn te evenaren.

Finland likte zijn wonden goed, want zij herstelden geheel. Het land kon als een onafhankelijke staat verder leven. Bij de gang van zaken, dat dit leven zich absoluut dient af te spelen in de schaduw van de machtige nabuur, legde de publieke opinie in Finland zich neer. Zo niet met graagte, dan toch in ieder geval wél met veel zin voor realiteit. En het Westen heeft er een nieuw werkwoord bij: finlandiseren.

Literatuur

- J. Öhquist — *Finnland*. Kurt Vowinckel Verlag, Berlijn (1928).
J. L. Perret — *La Finlande en guerre*. Payot, Parijs (1940).
A. Beranek — *Mannerheim*. Luken & Luken, Berlijn (1942).

- S. Alenius — *Finland between the armistice and the peace*. Söderström & Co, Helsinki (1947).
C. L. Lundin — *Finland in the Second World War*. Indiana University Press, Bloomington/USA (1957).
H. Saarinen — *Finnland und die Aussenpolitik der Weimarer Republik*. Freie Universität, Berlijn (1973).

